
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Savolainen, Panu; Berger, Laura; Hautamäki, Ranja; Kanner, Antti; Kouri, Kasimira; Lähde, Elisa; Piirainen, Paula; Ruoppila, Sampo; Taipale, Aada; Teräsvuori, Hannes; Tolonen, Anna; Turtiainen, Pirjo; Verma, Ira

Keskustelunavaus ja politiikkasuositukset. Lähiöpride – Lähiöympäristöt ja arkkitehtuuri identiteettien rakennusaineina

Julkaistu: 01/01/2023

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Please cite the original version:
Savolainen, P., Berger, L., Hautamäki, R., Kanner, A., Kouri, K., Lähde, E., Piirainen, P., Ruoppila, S., Taipale, A., Teräsvuori, H., Tolonen, A., Turtiainen, P., & Verma, I. (2023). Keskustelunavaus ja politiikkasuositukset. Lähiöpride – Lähiöympäristöt ja arkkitehtuuri identiteettien rakennusaineina. Aalto University.

This material is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

LÄHIÖPRIDE

Lähiöympäristöt ja arkkitehtuuri
identiteettien rakennusaineina

Lähiöihin
kohdistuvassa
päätöksenteossa on
kansallisella ja kunnallisella tasolla
huomioitava nykyistä paremmin
lähiöitä koskeva tutkimus ja julkinen
kielenkäyttö, kestävä korjaaminen,
lähiöluonnon kulttuuriset
ja ekologiset arvot sekä
ikäntyvä väestö.

Lyhyesti

Lähiöt ovat keski-ikässä ja niistä vanhimmat jo vanhuuden kynnyksellä. Lähiöihin tulee tulevana vuosikymmeninä kohdistumaan mittavia täydennysrakentamispaineeseen ja tyhjenemiseen sekä väestön ikääntymiseen ja ilmastonmuutokseen liittyviä haasteita.

Lähiöt ovat Suomen tulevaisuuden peili. Lähiöissä tehtävät ja niihin kohdistuvat ratkaisut vaikuttavat segregaaion ehkäisemiseen, luontokadon ja ilmastonmuutoksen torjuntaan, kulttuuriperintöön, asuinalueidentiteetteihin, elinvoimaiseen talouteen ja paikalliseen liiketoimintaan, kansainvälistymiseen ja hyvinvointiin.

Lähiöpride-tutkimushanke (2021–2022) toteutettiin Aalto-yliopiston ja Turun yliopiston yhteistyönä. Se tuotti tietoa lähiöiden mainekehityksen syistä, lähiötutkimuksen vaikutuksista lähiömielikuviin, ikääntyvän väestön asuinympäristöstä sekä lähöiden maisema-arkkitehtuurista ja viherrakenteesta.

Hankkeen politiikkasuositukset keskittyvät julkiseen lähiökeskusteluun ja poliittisiin kannanottoihin. Päätöksenteon ja lainsäädännön keinoin on kohennettava lähiötutkimuksen resursointia, lähiöiden kehittämisen asukasnäkökulmaa ja viherrakenteen ja viihtyisyyden parantamista.

Suositukset pähkinänkuoressa (tarkemmin sivulla 5)

- Turha stigmatisoiva lähiöpuhe pois politiikasta ja julkisuudesta
- Enemmän lähiöiden mahdollisuuksia ja positiivisia potentiaaleja koskevaa tutkimusta
- Ikääntyvien lähiöasukkaiden kokemuksellinen tieto paremmin käyttöön suunnittelussa
- Lähiöiden maisema-arkkitehtuuri osaksi kulttuuriperintöä ja lähiöiden identiteettiä
- Lähiöiden riittävän viherrakenteen merkitys keskeisenä asuinympäristön laatutekijänä tulee ottaa paremmin huomioon maankäytön suunnittelussa

Tekijät

Panu Savolainen (hankkeen vetäjä), FT, apulaisprofessori (arkkitehtuurin historia ja restaurointi), Aalto-yliopisto

Laura Berger, TkT, post doc -tutkija, Aalto-yliopisto

Ranja Hautamäki, TkT, professori (maisemasuunnittelu), Aalto-yliopisto

Antti Kanner, FT, post doc -tutkija, Helsingin yliopisto

Kasimira Kouri, TkK, tutkimusavustaja, Aalto-yliopisto

Elisa Lähde, TkT, apulaisprofessori (maisemasuunnittelu ja ekologia), Aalto-yliopisto

Paula Piirainen, Maisema-arkkitehti, projektitutkija, Aalto-yliopisto

Sampo Ruoppila, VTT, tutkimusjohtaja, Turun yliopisto

Aada Taipale, Maisema-arkkitehti, yliopisto-opettaja (maisemasuunnittelu), Aalto-yliopisto

Hannes Teräsvoori, TkK, tutkimusavustaja, Aalto-yliopisto

Anna Tolonen, FM, hankekoordinaattori

Pirjo Turtiainen, VTT, erikoistutkija, Turun yliopisto

Ira Verma, TkT, Senior Scientist, Aalto-yliopisto

Ohjausryhmä

Kai Fogelholm (Espoon kaupunki), **Katariina Hilke** (Turun kaupunki), **Marketta Kyttä** (Aalto-yliopisto), **Katariina Peltola** (Espoon kaupunki), **Aija Staffans** (Aalto-yliopisto)

Mitä ja miksi?

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä suomalainen maisema koki historiansa suurimman muutoksen. Kaupungistumisasteen nopea nousu ja aluerakentaminen loivat kaupunkien ympärille lähiöitä, jotka olivat täysin uudenlainen kaupunkiympäristö ja Suomen kaupunkikehityksen merkittävin yksittäinen käänne sitten kaupungistumisen alkuvaiheiden.

Lähiöihin tulevan vuosikymmenen aikana kohdistuvat maankäyttöpaineet, korjaaminen ja mahdollinen purkaminen vaikuttavat asukkaiden lähiympäristöön ja lähiöluontoon enemmän kuin mitkään muut ennakoitavissa olevat kehityskulut.

Tarvitsemme tutkittua tietoa lähiöiden kehittämiseen. Lähiöiden maisema ja rakennetut ympäristöt ovat jääneet paitsioon asukkaiden kokemuksi ja kulttuuriperintöä koskevassa tutkimuksessa. Lisäksi lähiöistä käytävän julkisen keskustelun merkitystä niiden korjaamisen, täydennysrakentamisen sekä liikenneinfrastruktuurin näkökulmasta ei tällä hetkellä tutkita riittävästi. Kuva lähiömaisemasta on julkisuudessa melko yksipuolinen ja betoniarkkitehtuurin leimaama.

Tämä keskustelunavaus kokoaa yhteen Lähiöpride-tutkimushankkeen keskeiset tulokset ja politiikkasuositukset.

Hanke tuotti tietoa (1) lähiöympäristöihin liittyvistä mielikuvista ja julkisesta keskustelusta 1940-luvulta nykypäiviin, (2) lähiötutkimuksen historiasta, (3) ikääntyvien lähiöasukkaiden kokemuksellisesta tiedosta, (4) lähiöiden maisema-arkkitehtuurin historiasta sekä (5) lähiöiden viherrakenteen hahmottamisesta alueellisen viherkertoimen avulla.

Hankkeen tarkoituksena oli perustutkimuksen ohella kartoittaa ratkaisuja hyvinvoinnin, ilmaston ja luonnon kannalta kestävään lähiöiden kehittämiseen.

Lukuja, tekoja, sanoja

Sanan **lähiö** kehitti maantieteilijä J. G. Granö. Lähiö tarkoitti alkuaan välitöntä, aistein havaittavaa maisemaa.

Sana **asumalähiö** luotiin vuonna 1947 samalla kun ensimmäisiä lähiöitä alettiin rakentaa Suomeen. Ennen tätä puhuttiin **ulkoasutuksesta**.

Otto-livari Meurmanin teos **Asemakaavaoppi** (1947) loi suomalaisen lähiörakentamisen perustan ja toimi vuosikymmeniä keskeisenä oppikirjana.

Suomessa on n. 270–450 lähiötä riippuen siitä miten lähiö määritellään.

Noin joka viides suomalainen asuu lähiössä.

75–84-vuotiaista suomalaisista 70 prosenttia mainitsee ensisijaiseksi asumispreferenssikseen kerrostalon.

Lukuisten lähiöiden muotoutumiseen vaikuttivat Suomen eturivin maisema-arkkitehdit.

Tapiola ja Pihlajamäki lisättiin ensimmäisinä suomalaisina lähiöinä DOCOMOMO-järjestön rakennusperinnön listalle vuonna 1993.

Tulokset

Lähiöt rakentuvat julkisessa keskustelussa

Sanan lähiö ja sen kiertoilmaisujen käyttöön rakentuu kielellinen todellisuus, joka heijastuu ratkaisevasti myös lähiöiden sosiaaliseen ja materiaaliseen todellisuuteen. Lähiöympäristöjen ja niiden rakennuskannan tulevaisuus ja korjaaminen kietoutuu siihen, millaista keskustelua lähiöistä julkisuudessa käydään niin yleisesti kuin yksittäisten alueiden osalta. Maine syntyy vuosikymmenten kuluessa, ja siksi on tärkeää ymmärtää pitkän aikamittakaavan keskustelua. (lähteet 1,2,5)

Lähiötutkimus on leimallisesti ongelmalähtöistä

Sosiaalitieteellisissä ja maantieteellisissä tutkimuksissa lähiöitä lähestytään lähinnä ongelmana. Lähiöille on tutkimuksen kentällä varattu oma erityinen paikkansa marginaalissa ja huono-osaisuuden paikkoina, joista ne eivät asetu luontevaksi osaksi kaupunkia ja kaupunkielämää. Ongelmalähtöinen tutkimus ruokkii ja painottaa ongelmalähtöistä keskustelua lähiöistä. (lähteet 5,8)

Ikääntyneillä on runsaasti kokemuksellista tietoa lähiöistä

Fyysinen ja sosiaalinen hyvinvointi ovat merkittäviä tekijöitä erityisesti ikääntyneiden asukkaiden arjessa pärjäämisessä lähiöissä. Ikääntyneet yhdistävät hyvinvoinnin palveluiden saavutettavuuteen, yhteisöllisyyden tunteeseen ja luontoympäristöön. Lähiöiden ikääntyneillä asukkailla kokemuksellista tietoa, jota voidaan hyödyntää asuinympäristöjen kehittämisessä. (lähteet 10,11)

Maisema-arkkitehtuuri on olennainen osa lähiöitä

Lähiöiden maisema ja maisema-arkkitehtuuri ovat jääneet kaupunkisuunnittelun historiankirjoituksessa melko näkymättömäksi luvuksi. Lähiöiden suunnitteluun on asemakaavoittajien ja arkkitehtien rinnalla osallistunut Suomen eturivin maisema-arkkitehteja. Ymmärrys lähiöiden maisema-arkkitehtuurista lisää arvostusta ja tietoa lähiöluonnon merkittävästä roolista hyvinvoinnin ja viihtyisyyden rakentamisessa. (lähteet 3,4,9)

Lähiöiden viherrakenteen ominaisuuksia tulee tutkia lisää

Asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseen tarvitaan työkaluja viherrakenteen tuottamien ekosysteemipalveluiden tunnistamiseen ja huomioimiseen suunnittelussa ja kunnossapidossa. Alueellinen viherkerroin tarjoaa tällaisen työkalun, jolla kaavoituksessa on mahdollista arvioida erilaisten ratkaisujen vaikutuksia asukkaille ja lähiöluonnolle. Käytännön toimien ja lainsäädännön lisäksi tarvitaan myös tutkimusta ja menetelmäkehitystä viherrakenteen tuottamien erilaisten hyötyjen tunnistamiseen ja vaalimiseen. (lähteet 6,7)

Aineistot

Suomen sanomalehdistö
1920–2019

Suomalaisen Kirjallisuuden
seuran muistitietokeruut

Arkkitehtuurimuseon arkisto

Ministeriöiden lähiömietinnöt ja
raportit 1970–2022

Suomessa ilmestyneet
lähiöaiheiset tutkimukset

Matinkylän asukkaat

Matinkylän viherrakenne,
lähiöluonto ja piha-alueet

Matinkylän muunlaisiset eläimet

Paikkatietoaineistot

Menetelmät

Käsitehistoria

Sisällönanalyysi

Klusterianalyysi

Haastattelututkimus

Tilastollinen analyysi (erilaisia)

Alueellinen viherkerroin

Paikkatieto

Tapaustutkimus

Kenttätyöskentely

Tieteenalat

Arkkitehtuurin historia

Ekologia

Historia

Kielitiede

Maisema-arkkitehtuuri

Sosiologia

Terveystieteiden ja hyvinvoinnin
tutkimus

Politiikkasuositukset

- **Julkisuudessa tulee harkita tarkoin leimaavaa ja stigmatisoivaa puhetta lähiöistä, ennen kaikkea yksittäisistä alueista.** Erityisesti näkyvässä asemassa olevan poliitikon on olennaista tutustua lähiöiden monenkaltaisiin kulttuureihin ja asukasryhmiin niistä puhuessaan. **Riskinä on alueiden leimautuminen ja niitä kohtaan tunnettujen, usein perusteettomien ennakkoluulojen vahvistaminen.**
- **Valtion lähiöihin kohdistamissa tutkimusohjelmissa on kiinnitettävä enemmän huomiota lähiöihin voimavarana ja uusien mahdollisuuksien näkökulmasta tutkiviin hankkeisiin.** Lähiöihin kohdistuvaa tutkimusta on myös lisättävä, ja erityisesti tulee huomioida tutkimuksen monitieteisyys ja monenlaisten tutkimusmenetelmien käyttö, niin tilastot kuin alueille jalkautuminen. **Riskinä on, että ongelmalähtöinen lähiötutkimus mediassa ja politiikassa stigmatisoi lähiöitä ja lähiöasumista.**
- **Ikääntyvien lähiöasukkaiden kokemuksellinen tieto tulee huomioida paremmin lähiöiden korjaamisessa ja kaavoituksessa.** Tekijöitä, jotka tukevat asukkaiden fyysistä toimintakykyä ja sosiaalisia verkostoja tulee vaalia ja edelleen kehittää asuinalueilla, asukkaita kuunnellen. **Riskinä on, että asuinympäristön soveltumattomuus ikääntyneille lisää lähiöiden asukkaiden palvelutarvetta ja johtaa julkisen sektorin menojen kasvuun.**
- **Lähiöiden luonto ja maisema-arkkitehtuuri tulee ymmärtää asukkaille tärkeänä arkiympäristönä ja kulttuuriperintönä kaavoituksessa ja lähiympäristön suunnittelussa.** Asemakaavaprosesseissa on kiinnitettävä huomiota riittävään selvitystyöhön sekä maiseman historian että asukaskokemusten näkökulmasta. **Riskinä on, että puuttellisen suunnittelun myötä menetetään lähiöidentiteetin keskeisiä arvoja ja asukkaille merkityksellisiä paikkoja.**
- **viherrakenteen erilaiset hyödyt ja arvot tulee tunnistaa paremmin kaavoituksessa ja lainsäädännössä.** Alueellisen viherrakenteen soveltamista riittävän laadukkaan viherrakenteen tunnuslukuna tulee kehittää eteenpäin kiinteäksi osaksi maankäytön suunnittelua. **Riskinä on, että liiallinen tai väärin sijoitettu täydennysrakentaminen vähentää sekä luonnon monimuotoisuutta että alueiden turvallisuutta ja terveellisyyttä tulvariskiä ja lämpösaarekeliä lisäämällä.**

HARVA ONGELMALÄHIÖITÄ
YKSILÖIVÄ JA
PARJAAVA HENKILÖ ON
KOSKAAN KÄYNYT
PAIKAN PÄÄLLÄ!

VANHA OSTARI
ON VOIMAVARA
JA ALUSTA
PAIKALLISELLE
LIIKETOIMINNALLE, EI
ONGELMA!

LÄHIÖIDEN LUONTO
ON ENSISIJAISESTI
ELÄMÄN EDELLYTYS
JA VIIHTYVYYSTEKIJÄ,
EI ALUSTA
UUDISRAKENTAMISELLE!

Lähteet ja lisätietoa

- (1) Berger L & Savolainen P (2023). Betonia, metsää mielikuvia. Lähiöiden perintötytymisen monet kasvot. Yhdyskuntasuunnittelu 60/3, s. 6–25.
- (2) Berger, L & Kouri K, Savolainen P, Teräsvuori, H (2023, Arvioitavana). Mikä lähiö? Lähiön käsite 1920-luvulta 2020-luvulle. Yhdyskuntasuunnittelu 1/2023.
- (3) Hautamäki R, Donner J, Taipale A (2023, Arvioitavana). Kompaktikaupungin tuntematon maisema – Espoon Matinkylän suunniteltu ja yhdessä tuotettu maisema-arkkitehtuuri. Yhdyskuntasuunnittelu 1/2023.
- (4) Hautamäki, Ranja, Donner, Julia (2023, in preparation). Pergolas and “green pennies” – welfare landscape of the compact city. In Nordic Landscapes for ‘the Good Life’. Critical Reflections on the Future of the Nordic Post-war Green Open Spaces.
- (5) Kanner, A., Ruoppila, S. & Turtiainen, P. (2023, Käsikirjoitus) Helsingin Sanomien lähiö 2000-2019.
- (6) Lähde E, Hautamäki R & Piirainen P (2023, Arvioitavana). Viherrakenteen monitoiminnallisuutta arvioimassa alueellisen viherkerroin avulla. Yhdyskuntasuunnittelu 1/2023.
- (7) Piirainen, Paula; Lähde, Elisa ja Hautamäki, Ranja (2023). Monitoiminnallinen, vihreä Matinkylä. Alueellisen viherkerroin laskennan menetelmäesittely ja tulokset. Tullaan julkaisemaan Aalto-yliopiston julkaisusarjassa TAIDE + MUOTOILU + ARKKITEHTUURI keväällä 2023
- (8) Ruoppila, S. & Turtiainen, P. (2023, Arvioitavana) Suomalaisen lähiötutkimuksen lähiökuva. Yhdyskuntasuunnittelu 1/2023.
- (9) Taipale A & Hautamäki R (2022). Tuntematon lähiömaisema. Leena Iisakkilan Matinmetsä. Aalto-yliopiston julkaisusarja TAIDE + MUOTOILU + ARKKITEHTUURI, 7/2022.
- (10) Verma, I (2022). Aging Neighborhood and Social Inclusion, A Case Study, In: Garofolo, I, Bencini, G. & Arengi, A. (eds.) Transforming our World through Universal Design for Human Development - Proceedings of the Sixth International Conference on Universal Design (UD2022), IOS PRESS, Amsterdam, s. 193–200.
- (11) Verma, I (2023, Arvioitavana) Ikääntyvät lähiöt - Matinkylä asukkaiden kokemana. Yhdyskuntasuunnittelu 1/2023.